

VERGİ CENNETLERİNİN KÜRESEL FİNANSAL KRİZ ÜZERİNE EKONOMİK ETKİLERİ: VERGİ KAÇIRMA, VERGİDEN KAÇINMA VE KARA PARA AKLAMADAKİ ROLÜ

Serdar ÖZTÜRK*
Özlem ÜLGER**

Özet

Vergi cennetleri, yetmiş yıldan fazla süredir dünyada varlığını sürdürmektedir. Ancak hala herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanımlı olduğunu söylemek zordur. Vergi cennetleri çok düşük vergi oranlarına ve vergiyle ilgili bazı kolaylıklara sahip özel yerlerdir. Yabancı yatırımcıları çekecek şekilde düzenlenmişlerdir. Artan uluslararası rekabet şartlarında işletmelere ve bireylere vergiden kaçınmak için çeşitli fırsatlar sunarlar. OECD 1960'lı yıllardan itibaren vergi cennetleriyle ilgilenmeye başlamıştır. Ancak, 1990'ların ortalarından itibaren bu konuyla ciddi olarak mücadeleye giriştiği söylenebilir. Özellikle küresel finansal kriz sonrasında vergi cennetleri ve kriz arasındaki bağlantıyla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan bu raporlarda bağlantının boyutları net olarak ortaya konamasa da ciddi bir etkileşim olduğu konusunda görüş birliği vardır. Aslında temel tartışma vergi cennetleriyle küresel finansal kriz arasındaki ilişkinin boyutu üzerinedir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Cennetleri, Vergi Cennetleriyle Mücadele, Vergi Sistemi, Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma, Küresel Finansal Kriz,

JEL Sınıflandırması: H21, H26, E44, F62

THE ECONOMIC IMPACT OF TAX HAVENS ON THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS: TAX EVASION, TAX AVOIDANCE AND MONEY LAUNDERING ROLE OF TAX HAVENS

Abstract

Tax havens are more than seventy years has been in existence in the World. But still everyone agree on a definition that is difficult to say. Tax havens have very low tax rates and some ease with related to tax are special places. They were arranged so as to attract foreign investors. Increased international competition to businesses and individuals offer various opportunities to avoid taxes. OECD began to deal with tax havens from the 1960s. However, OECD's been struggling with this issue seriously from the mid 1990s. Especially aftert he global financial crisis, A lot of reports have been preposed the national and international level associated with the link between tax havens and crisis. Preposed this report should not be laid on a net basis in the dimension of the connection there is a consensus that there is on interaction seriously. Infact, the real debate on the dimension of the relationship between the global financial crisis and tax havens.

KeyWords: Tax Havens, Struggling with Tax Havens, Tax System, TaxEvasion, Tax Avoidance, Global Financial Crisis

JEL Classification: H21, H26, E44, F6

* Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, 2000 Evler Mahallesi Zübeyde Hanım Caddesi 50300 NEVŞEHİR +90 537 392 00 00, E mail: serdarozturk@nevsehir.edu.tr

**İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İSTANBUL, E mail: oulger06@nevsehir.edu.tr

GİRİŞ

Vergi cennetleri; çok düşük vergi oranlarına ve vergiyle ilgili diğer bazı kolaylıklara sahip olarak yabancı yatırımcılara hitap edecek şekilde düzenlenen ya da artan uluslararası rekabet şartlarında, işletmelere ve bireylere vergiden kaçınmak için çeşitli fırsatlar sunan özel yerler olarak tanımlanabilir. Vergi cennetleri olarak nitelendirilen vergi düzenlemeleri bazı ortak özellikler taşımaktadırlar. Bunları belli ölçüde politik istikrar, tatminkâr ve güvenilir ulaşım yolu, iletişim hizmetleri, tarafsız yargı ve kurumlara ilişkin esnek yasal statü şeklinde özetlemek mümkündür. Ayrıca, vergi cenneti olan ülkelerde faaliyet gösteren kurumlara hizmet sunabilecek ve destek olabilecek düzeyde profesyonel hukukçuların, danışmanların, denetçilerin, muhasebe uzmanlarının ve finansal analistlerin de olduğu görülmektedir.

Özellikle 1980’li yıllarda sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılmaya başlamasıyla birlikte vergi cennetlerinin en popüler ve etkili dönemini yaşamaya başladığı ve vergi cenneti olarak tanımlanan ülke sayısında önemli ölçüde artış olduğu söylenebilir. OECD’nin 1960’lı yıllardan itibaren vergi cennetleriyle ilgilenmeye başladığı ancak 1990’ların ortalarından itibaren bu konuyla ciddi olarak mücadeleye giriştiği söylenebilir. OECD’nin 1998 yılında “Zararlı Vergi Rekabeti: Yükselen Bir Sorun” başlıklı bir rapor yayımlayarak vergi cennetlerine karşı hareketi başlattığı kabul edilmektedir.

Bazı çevreler tarafından offshore hesaplarda tutulan ve bankacılık sistemine girmeyen yüklü mevduatların küresel finansal sisteme ciddi oranda zarar verdiği dolayısıyla da krizin asıl kaynağının bu hesaplar olduğu dolayısıyla da bunun küresel finansal sistemi çökerttiği öne sürülmektedirler. Devletlerin kriz sonrasında oluşturduğu geniş harcama programlarıyla zayıf endüstrilerin desteklenmesi, bazı şirketlerin kamulaştırılması ve banka borçlarının garanti altına alınmasının kanunlaştırılması amacıyla düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Ülkeler bu düzenlemeleri gerçekleştirebilmek için ek finansman kaynaklarına yani vergi gelirlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle G20 ve OECD üyesi ülkeler vergi cennetlerini hem bu krizin nedeni hem de bu krizi önlemek için alınması gereken gerekli tedbirlerin önünde bir sorumlu olarak görmektedirler.

I. VERGİ CENNETLERİNİN TANIMI VE TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ

Vergi cennetleriyle mücadele uzun süredir var olmasına rağmen henüz bu olgunun açık bir tanımı olduğu söylenemez (Tobin & Walsh, 2013: 401-424). Ancak, doğası gereği öznedir (Orlay, 2004: 32). Vergi cennetleri; çok düşük vergi oranlarına ve diğer vergi özelliklerine sahip olarak yabancı yatırımcılara hitap edecek şekilde düzenlenen yerler (Dharmapala, 2009), yatırımcılara vergiden kaçınmak için fırsatlar sağlayan düşük vergi oranlarının olduğu ülkeler (Desai, Foley & Hines, 2004), ya da firmaların artan uluslararası rekabet şartlarında, işletmelere ve bireylere vergiden kaçınmak için çeşitli fırsatlar sunan yerler olarak tanımlanabilir (Hines, 2005). Vergi cennetleri belli bir ülkenin sınırları içinde yer almakla beraber sermayeye her türlü vergi ve denetim muafiyeti sunan ekonomik ve mali adacıklardan oluşan bölgelerdir. Vergi cenneti terimi ile gerçek yatırım çekmeye çalışmayan ancak bunun yerine yumuşak vergi kanunlarını ve katı banka gizlilik esaslarını kullanarak yabancı sermayeyi artırmak ve çekmek için vergi kaçakçılığını teşvik eden herhangi bir ülke kast edilmektedir (Addison, 2009: 711). Vergi cennetlerinin gelişimi ve yayılmalarının arkasında yatan mantığı anlamak için bu yapının tarihsel süreçlerini incelemek ve uygulamaların içeriğini göz önüne almak gerekir.

Tarihsel sürece bakıldığında vergi kavramının ortaya çıkışıyla vergi cennetlerinin ortaya çıkışının aynı döneme rastladığı görülmektedir. Bu uygulamanın köklerini Antik Yunana ya da Vatikan'a kadar götürmek mümkündür. Antik Yunan'da tüccarlar ithal edilen mallara uygulanan %2'lik ithal vergisinden kaçınmak için mallarını Atina'ya yakın adalarda stokladıkları ayrıca en eski Katolik Kilisesi Vatikan Şehrinin Papa ve Papalık Personeli için özel vergi cenneti olarak hizmet ettikleri bilinmektedir. Modern anlamda vergi cennetlerinin en eski uygulamasının ise İsviçre olduğu söylenebilir. İsviçre diğer bölgelerden kaçan sermaye için güvenli bir sığınma yeri olarak kabul edilmiştir (Wu, 1999). Özellikle İkinci Dünya savaşından önce İsviçre'de başlatılan uygulamaların, vergi cennetlerine ayrı bir boyut kazandırdığı söylenebilir. Bu uygulamaların başlangıçta vergi için değil, sermaye için cennet özelliğinde olduğu görülmektedir. Savaş öncesinde Rusya, Almanya, Güney Amerika, İspanya ve Balkan ülkeleri sermayelerini korumak amacıyla İsviçre'de banka hesapları açtırarak buraya yatırımlardır (Smith, 1999: 1-25). Savaştan sonra yeniden yapılanma sürecinde vergiler İsviçre dışında Avrupa ve Kuzey Amerika'da inanılmaz bir şekilde yükselmiştir. Bunun üzerine ikinci dünya savaşı sırasında güvenilir bir liman olarak sermaye çeken İsviçre savaştan sonra da bu konumunu sürdürmüş ve modern vergi cennetlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Dünya'da sosyal refah anlayışında ortaya çıkan gelişim ve değişimin bir sonucu olarak kamu harcamalarının artmaya başlamasıyla birlikte bu harcamaların finansmanı için vergi yükünün de artmaya başlamasıyla vergi cennetleri yalnızca çok uluslu şirketlerin değil bireylerin de ilgisini çekmeye başlamıştır. Özellikle 1980'li yıllarda sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılmaya başlamasıyla birlikte vergi cennetleri en verimli dönemlerini yaşamaya başlamıştır.

II. VERGİ CENNETLERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE OECD TARAFINDAN VERGİ CENNETLERİYLE İLGİLİ OLUŞTURULAN LİSTELER

Üzerinde uzlaşılan kesin ve net bir tanımı olmayan vergi cennetleri OECD tarafından hazırlanan “Zararlı Vergi Rekabeti: Yükselen Bir Sorun” adlı raporunda dört temel faktör göz önüne alınarak belirlenmektedir (OECD, 1998):

- Çok düşük vergi oranlarının olması ya da hiç verginin olmaması
- Etkin bilgi alış verişi eksikliği (kişisel ve finansal bilgilerin korunması)
- Şeffaflığın olmaması
- Vergi mükellefleri için önemli ya da gerçek bir faaliyetin gerekli olmaması

Vergi cennetleri ve offshore finans merkezlerini listelemek ve tanımlamak için çeşitli girişimler yapılmıştır. Bununla beraber pek çok ülkenin her iki kategoriye de girmemesine rağmen vergi cennetleri ve offshore finans merkezleri ile oldukça yakın ilişkili olduğu görülmektedir (Tax Justice Network, 2001). Zararlı vergi rekabetiyle ilgili olarak OECD tarafından 1998 yılında hazırlanan raporda bu konudaki çalışmalar kapsamında vergi cenneti olarak kabul edilen ülkelerin bir listesi oluşturulmuştur (Elsayyad & Konrad, 2012: 295-305).

Sonuçta bu kriterlere uyan ve yayınlanacak listede yer alması muhtemel ülke ya da rejimlerin OECD ile işbirliğine girmeleri ve bunu kamuoyu önünde taahhüt etmeleri durumunda bu listede yer almamaları kararlaştırılmıştır. Bu amaçla 41 ülkeye OECD ile işbirliğine gitme önerisinde bulunulmuş ve Haziran 2000'den önce bu ülkelerden altısı öneriye olumlu yanıt vermiştir. Bu altı ülke “üst düzey taahhülle bulunan ülke” statüsünde kabul edilmiştir. Bu ülkeler 2000 yılı raporunda yer almakla birlikte genel liste içerisinde yer almamışlardır (Öz, 2005).2000 yılında yayınlanan rapor ile kamuoyuna açıklanan listede 35 ülke yer almaktadır. Kıbrıs Rum Kesimi, Malta, San Marino, Bermuda, Cayman Adaları ve Mauritius teknik kriterler yönünden “vergi cenneti” tanımına girmekle birlikte listede yer almamışlardır (Tablo 1).

Tablo 1: OECD Vergi Cenneti Ülkeleri Listesi

ÜLKE ADI	TARİH
I- Listeden Çıkarılanlar	
1- Tonga	28.08.2001
2- Barbados	31.01.2002
3- Maldiv Cumhuriyeti	07.03.2002
II- 2000 Yılı Raporundan Önce Taahhütte Bulunanlar	
1- Bermuda	15.05.2000
2- Cayman Adaları	18.05.2000
3- Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	24.05.2000
4- Malta	19.05.2000
5- Mauritius	24.05.2000
6- San Marino	04.04.2000
III- 2000 Yılı Raporundan Sonra Taahhütte Bulunanlar	
1- Angilla	05.03.2002
2- Antigua and Barbuda	20.02.2002
3- Aruba	31.05.2001
4- Bahama	15.03.2002
5- Bahreyn	
6- Belize	08.03.2002
7- İngiliz Virgin Adaları	
8- Cook Adası	22.03.2002
9- Dominica	
10- Cebelitarık	27.02.2002
11- Grenada	27.02.2002
12- Guernsey and Sark\Alderney	21.02.2002
13- Isle of Man	13.12.2002
14- Jersey	22.02.2002
15- Montserra	27.02.2002
16- Hollanda Antilleri	27.02.2002
17- Niue	11.04.2002
18- Panama	15.04.2002
19- Samua	09.04.2002
20- Seyşel Cumhuriyeti	13.02.2001
21- St. Lucia	28.02.2002
22- TheFederation of St. Chiristpher Nevis	05.03.2002
23- St. Vincent and theGrenadines	28.03.2002
24- Turks& Caicos	08.03.2002
25- ABD Virgin Adaları	04.03.2002
26- Vanuatu Cumhuriyeti	20.05.2003
27- Nauru Cumhuriyeti	12.12.2003
IV- İşbirliğine Gitmeyenler	
1- Andora	
2- Liberya	
3- Lihtenştayn	
4- Marshall Adaları Cumhuriyeti	
5- Monako	

Kaynak: Semih Öz “Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri” Maliye ve Hukuk Yayınları, Mart 2005, ss.98-99.

Bu listede yer alan Barbados, Maldivler ve Tonga ise ikinci bir değerlendirme sonucunda OECD tarafından listeden çıkarılmışlardır (Eyüpçiller, 2002). Bu gelişmeler ışığında 2000 yılında hazırlanan raporda 31 Temmuz 2001 olarak belirtilen taahhütte bulunma tarihi, 28 Şubat 2002 tarihine kadar uzatılmıştır. OECD, 28 Şubat 2002 tarihinde “İşbirliğine Gitmeyen Ülkeler” listesini yayınlamıştır (Öz, 2005: 98-99) (Tablo 1). 2000 yılı raporunda adı geçen 41 ülkeden 3’ü 2004 yılı itibariyle vergi cenneti statüsünden çıkarılmış, 33 ülke OECD ile işbirliğine gitme taahhüdünde bulunurken 5 ülke herhangi bir taahhütte bulunmamıştır.

2009 yılında OECD, ülkelerin kendisiyle işbirliği yapıp yapmaması ve uluslararası vergi standartlarıyla ilgili düzenlemeleri kabul edip yürürlüğe koyup koymamasına göre farklı listeler oluşturmuştur. OECD’de şu anda üç farklı liste söz konusudur. Bunlar: Beyaz, Gri ve Kara Listelerdir (Gravelle, 2015):

- Beyaz Liste, uluslararası düzeyde kabul edilmiş vergi standardına uymayı kabul eden ve uyan ülkeler
- Gri Liste, uluslararası düzeyde kabul edilmiş vergi standardına uymayı kabul eden ancak henüz büyük ölçüde uygulamayan ülkeler (Gri Liste ülkeleri vergi cennetleri ve diğer finans merkezleri olarak iki guruba bölmektedir)
- Kara Liste, uluslararası düzeyde kabul edilmiş vergi standartlarını uygulayacağını taahhüt etmeyen yani işbirliği yapmayan ülkeler

Tablo 2: Beyaz Listede Yer Alan Ülkeler

Ülkeler ve Bölgeler	Finansal Gizlilik Endeks Değeri	Gizlilik Skoru	Ülkeler ve Bölgeler	Finansal Gizlilik Endeks Değeri	Gizlilik Skoru
Arjantin	n.a		Kore	124,3	44
Avustralya	148,1	43	Malta	260,9	50
Barbados	298,3	78	Maritius	297,0	72
Kanada	251,8	46	Meksika	117,1	45
Çin	312,2	54	Hollanda	168,4	48
Kıbrıs	213,9	50	Yeni Zelanda	109,4	46
Çek Cumhuriyeti	44,2	35	Norveç	110,7	38
Danimarka	38,2	31	Polonya	57,2	36
Finlandiya	19,4	31	Portekiz	52,5	39
Fransa	241,9	43	Rusya	243,3	54
Almanya	701,9	56	Sejšeller	60,8	71
Yunanistan	37,2	36	Slovak Cumhuriyeti	60,1	50
Guernsey	339,4	64	Güney Afrika	90,9	42
Macaristan	37,3	36	İspanya	77,5	33
İzlanda	67,1	46	İsveç	100,9	36
İrlanda	187,4	40	Türkiye	320,9	64
Isle of Man	228,6	64	Birleşik Arap Emirlikleri	440,8	77
İtalya	98,7	35	Birleşik Krallık	380,2	41
Japonya	418,4	58	Amerika Birleşik Devletleri	1,2548	60
Jersey	354,0	65	ABD Virgin Adaları	118,2	69

Kaynak: OECD, A Progress Report on the Jurisdictions Surveyed by the OECD Global Forum in Implementing the Internationally Agreed Tax Standard, Progress Made as at 2nd April 2009, <http://www.oecd.org> ve Tax Justice Network (2015). Financial Secrecy Index, <http://www.financialsecrecyindex.com> Verileri Kullanılarak Hazırlanmıştır.

Beyaz Liste, OECD tarafından Vergi Cenneti olarak kabul edilmeyen ülkeleri kapsamaktadır. 40 ülkenin bulunduğu Beyaz Liste, OECD kurallarına uymayı kabul edip bunu uygulamaya sokan ABD, İngiltere ve Türkiye gibi ülkelerden oluşmaktadır (Tablo 2).

Şeffaflık ve uluslararası düzeyde kabul edilmiş vergi standardına uymayı kabul eden ancak henüz büyük ölçüde uygulamayan ülkeler Gri Listede yer almaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: Gri Listede Yer Alan Ülkeler

Ülkeler ve Bölgeler	Taahhüt Yılı	Finansa l Gizlilik Endeks Değeri	Gizlilik Skoru	Ülkeler ve Bölgeler	Taahhüt Yılı	Finansa l Gizlilik Endeks Değeri	Gizlilik Skoru
Vergi Cennetleri							
Andorra	2009	27,3	77	Liberya	2007	218,2	83
Anguilla	2002	89,4	69	Liechtenstein	2009	202,4	76
Antigua&Barbuda	2002	79,6	81	Marshall Adaları	2007	405,6	79
Aruba	2002	99,5	68	Monako	2009	53,7	74
Bahamalar	2002	273,1	79	Montserrat	2002	10,9	67
Bahreyn	2001	471,4	74	Nauru	2003	-	78,91
Belize	2002	92,5	79	Niue	2002		
Bermuda	2000	217,7	66	Panama	2002	415,7	72
Britanya Virgin Adaları	2002	307,7	60	Samoa	2002	117,5	86
Cayman Adaları	2000	1,0132	65	San Marino	2000	33,3	70
Cook Adaları	2002	17,8	76	St. Kitts&Nevis	2002	68,4	78
Cebelitarık	2002	109,3	67	St. Lucia	2002	51,7	83
Dominica	2002	21,3	76	St.Vincent&Grenadines	2002	79,7	78
Grenada	2002	42,2	76	Turks&Caicos Adaları	2002	72,5	71
Hollanda Antilleri	2000	168,4	48	Vanuatu	2003	142,8	87
Diğer Finansal Merkezler							
Avusturya	2009	n.a	n.a	Guatemala	2009	177,2	76
Belçika	2009	181,2	41	Lüksemburg	2009	817,0	55
Brunei	2009	47,4	83	Singapur	2009	1,1471	69
Şili	2009	166,7	54	İsviçre	2009	1,4661	73

Kaynak: OECD, A Progress Report on the Jurisdictions Surveyed by the OECD Global Forum in Implementing the Internationally Agreed Tax Standard, Progress Made as at 2nd April 2009, <http://www.oecd.org> ve Tax Justice Network (2015). Financial Secrecy Index, <http://www.financialsecrecyindex.com> Verileri Kullanılarak Hazırlanmıştır.

Uluslararası düzeyde kabul edilmiş vergi standartlarını uygulayacağını taahhüt etmeyen yani işbirliği yapmayan ülkeler ve bölgeler ise Kara Listede yer almışlardır (Tony'sMusing, 2009). Bu ülkeler; Kosta Rika, Malezya, Filipinler ve Uruguay'dır. Ancak daha sonra baskılar sonucu bu dört ülke OECD'nin şeffaflık ilkeleri doğrultusunda işbirliği yapmayı kabul ederek Kara Listeden çıkarılmıştır (Tablo 4).

Tablo 4: Kara Listede Yer Alan Ülkeler

Ülkeler ve Bölgeler	Finansal Gizlilik Endeks Değeri	Gizlilik Skoru	Ülkeler ve Bölgeler	Finansal Gizlilik Endeks Değeri	Gizlilik Skoru
Kosta Rika	74,9	55	Filipinler	146,1	63
Malezya	338,7	75	Uruguay	255,6	71

Kaynak: OECD, A Progress Report on the Jurisdictions Surveyed by the OECD Global Forum in Implementing the Internationally Agreed Tax Standard, Progress Made as at 2nd April 2009, <http://www.oecd.org> ve Tax Justice Network (2015). Financial Secrecy Index, <http://www.financialsecrecyindex.com> Verileri Kullanılarak Hazırlanmıştır.

Beyaz, Gri ve Kara listelerin gösterildiği tablolarda aynı zamanda ülkelerin Finansal Gizlilik Endeks Değerleri (Financial Secrecy Index Value) ve Gizlilik Skorları (Secrecy Score) verilmiştir. Finansal Gizlilik Endeksi, uluslararası finansal gizliliğin en önemli sağlayıcılarının belirlenmesinde vergi cennetlerinin kalıplaşmış yapısının yanlışlığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Finansal Gizlilik Endeks sıralaması ülkelerin ve bölgelerin kendi gizlilik ve offshore finansal faaliyetlerinin ölçüğüne göre oluşturulmaktadır. Finansal Gizlilik Endeksi, Vergi Adalet Ağı (Tax Justice Network) tarafından ülkelerin kişisel servetlere ve kurumsal gelirlere gösterdiği vergi kolaylıklarıyla offshore hesap işlemleri üzerine gerçekleştirilen çalışmalar dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Endeks 92 ülkeden gelen verileri kapsamaktadır. Bu Endeksteeki sıralama vergi cennetleri, yasa dışı finansal akımlar veya sermayenin kaçışı gibi küresel mali gizliliği anlamak için bir araçtır (Tax Justice Network, 2015).

III. KÜRESEL SİSTEMDE VERGİ CENNETLERİNİN FAALİYETLERİ

Küresel sistemde ortaya çıkan teknolojik gelişmeler paranın hızlı bir şekilde yer değiştirmesine imkân sağlamıştır. Bununla beraber yasal olmayan gelirler, faiz ve döviz arbitrajlarından kazanç elde etme amacıyla yapılan ödeme anlaşmaları, kontratlar ve borç yapıları şaşırtıcı bir hız ve karışıklık da kazanmıştır. Bu anlamda küresel finansal sistem uluslararası yatırımlar ve ticaret için çok uluslu şirketlerin yaygınlaşmasını ve yatırımcı sermayenin hızlı yer değiştirmesine zemin hazırlamıştır. Finansal hizmetlerin küreselleşmesi küreselleşme sürecinin en önemli boyutu haline gelmiştir. Global sistemdeki tüm bu yapının kara paranın izini kaybettirerek gizlenmesini ve sonrasında aklanarak normal sisteme dönmelerini kolaylaştırdığı iddia edilmektedir.

Ulusal denetimden kaçan miktarı ve işlemleri kontrol dışında gelişen denetim dışı büyük fonların ülkeler ve yatırım araçları arasındaki serbest dolaşımı küresel finansal sistem açısından sorun oluşturabilecek bir oluşum göstermektedir. Çünkü offshore merkezlerdeki bankalara ait bilgiler gizlidir ve açıklanması söz konusu ülkelerin kanunları tarafından yasaklanmıştır. Büyük bankaların pek çoğunun bu ülkelerde şubeleri vardır ve bu bankalar Euro-Dolar piyasasında aktif bir şekilde rol almak için oradadırlar (Günaydın, 1999).

Çok uluslu şirketler satış yapmak istediğinde önce vergi cennetindeki şubesine malı satmakta ve bu şube ilişkili olmayan kuruluşlara satış yaparak karın vergi cenneti ülkede birikmesini sağlamakta ve karların düşük oranlı vergilenmesi amaçlanmaktadır

Vergi cenneti olan ülkelerde vergiden kaçınmanın çok uygun yolları olduğu söylenebilir. Bu ülkeler ile yapılan ihracat ve ithalatta ithalat maliyetleri yüksek, ihracat bedelleri düşük gösterilmektedir. Vergi cennetlerindeki şirketten danışmanlık, proje, organizasyon ve AR-GE gibi hizmetler alındığı ileri sürülerek fatura temin edilmesi ve bu faturaların gider yazılarak vergi matrahının azaltılması mümkündür (Bilici, 2004:601-620). Bu ülkelerde gayrimenkuller üzerinden

alınan vergiler düşük olduğu için taşınmaz mallar vergi cennetinde kurulan şirket bilançosuna dâhil edilmekte vergi avantajı sağlanmakta ayrıca, taşınmazın kayıtlı olduğu şirketin hisseleri satılarak herhangi bir vergi söz konusu olmaksızın mallar satılabilmektedir. Turizm şirketlerinin işlemleri vergi cenneti ülkeler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Örneğin Bermuda da otel inşası ve işletilmesinden elde edilen gelirler otuz yıl gibi uzun bir süre vergi dışı bırakılmaktadır. Gemi taşımacılığı işiyle uğraşan şirketleri de genellikle vergi cenneti olan ülkelerde tescil ettirilmektedir (Arıkan & Akdeniz, 2005: 285-338).

Gelişmekte olan ülkelerin vergi cenneti ülkelerden kaynaklanan kayıplarının, gelişmiş ülkelerden aldığı yardımların üç katı olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam kalkınmanın finansmanı için kullanılabilir önemli bir kaynaktır. Ancak vergi kolaylıkları dışında başka nedenlerle de bireyler ve kurumlar vergi cennetlerinde yatırım yapmaktadırlar. Ayrıca, zayıf ekonomisi olan ve yeterince gelişmemiş bankacılık sistemine sahip ülkelerde yaşayan varlıklı bireyler ile işletmeler de ulusal para birimi değerinin iniş ve çıkışları ile bankalarla olan ilişkilerinde yaşayacakları sorunlar nedeniyle varlıklarını yurt dışında tutmak istemektedirler. Bu aynı zamanda onlara, kambiyo kontrollerinden kaçınma olanağı da sağlamaktadır (Öz, 2005: 133-134).

Vergi cennetlerinin uyuşturucu trafiği, çeşitli türdeki hileli aktivite, kamu yolsuzluğu, vergi kaçırma, kaçakçılık, silah ve elmas trafiğini kapsayan yasadışı aktiviteler ve yolsuzluktan elde edilen kazançları aklamak için de kullanıldığı öne sürülmektedir (Oxfam, 2000). Özellikle de çok uluslu şirketler açısından vergiden kaçınmak ve kara parayı aklamak için vergi cennetlerinin kullanımını son derece cazip olduğu kabul edilmektedir (Ulusoy & Karakurt, 2009: 94).

Dünya her ne kadar bu merkezlerle ilgili düzenleme ve denetlemelerle var olan yapıyı değiştirmeye çalışsa da bu değişimin kısa vadede gerçekleşmesi zor görünmektedir. Çünkü iddia edildiği gibi vergi cennetlerinin kara para aklama ve kayıt dışı ekonomi için kullanımı söz konusu ise bu olgu ortadan kaldırılamadığı sürece vergi cennetleri her zaman var olacaktır.

Yatırımcı, gideceği vergi cenneti ülke ile ilgili olarak birçok veriyi birlikte değerlendirmekte ve bu doğrultuda bir tercihte bulunmaktadır. Yatırımcının kararını etkileyen unsurlar şu şekilde sıralanabilir (Yetkiner, 2001):

- Coğrafik konum,
- Ekonomik ve politik yapı,
- Şirketin tabi olacağı kanunlar,
- Gelecekteki vergi düzenlemelerine karşı verilen garantiler,
- Bilgilerin gizliliği,
- Uyumluluk. Şirketlerin herhangi bir nedenle merkezlerini değiştirmeyi istemesi

halinde vergi cenneti ülkelerin bu isteklere karşı tavrı ve uygulamaları vb.

IV. VERGİ CENNETLERİNE YÖNELİK DÜZENLEMELER

OECD'nin 1961 yılından beri çeşitli şekillerde vergi cennetleri konusunu ele aldığı görülmektedir. Bu konudaki ilk çalışmasını 1963 yılında yayınlamıştır. 1977 yılında OECD üyelerinin yeni ve daha fazla karmaşık uluslararası iş aktivitelerinin ve ilişkilerinin gelişimi ve vergiden kaçınmanın gittikçe artan sofistike metotları ile ilgili deneyimlerini yansıtan ilk önemli taslak güncellemesini yayınlamıştır. OECD 1991 yılında tekrar günümüzdeki kuralların öncüsü kabul edilen sermaye ve gelir üzerine "model vergi kuralları" ile iş aktivitelerinde küreselleşmeyi ve sermaye liberalizasyonunu yansıtan vergi kurallarını güncellemiştir (Jackson, 2010: 1-15).

OECD bünyesinde zararlı vergi uygulamalarıyla ilgili çalışmaların 1996 yılında OECD Bakanlar Kurulu Konseyince zararlı vergi rekabetinin yatırım ve finansman kararları ve ülkelerin ulusal vergi tabanları üzerinde yarattığı olumsuz ve çarpıklık yaratıcı etkilerin engellemesine dönük sistemlerin geliştirilmesi doğrultusunda başladığı görülmektedir. Bu konuda benzer bir kararlılık aynı yıl Lyon'da toplanan G7 ülkelerinin devlet başkanları tarafından da ifade edilmiştir. Aynı hususlar 1997 yılında yapılan G7 devlet başkanları toplantılarında da ifade edilmiştir (Karaca, 2001).

Vergi oranları yüksek olan ülkelerin vergi tabanlarını çürütmek için vergi cennetlerinin kullanımından kaynaklanan kaygılar OECD tarafından vergi cenneti ile mücadelede büyük bir çaba gösterme sürecini hızlandırmıştır. 1998 yılında OECD zararlı vergi rekabeti teşvikini başlatmıştır. Bu teşvik daha sonra zararlı vergi uygulamaları adını almıştır. Teşvik yabancı yatırımcılar için tercihsel vergi sistemlerinin kullanılmasını engellemeye ve farklı ülkelerin vergiden sorumlu makamları arasında etkin bilgi paylaşımını teşvik etmeyi amaçlanmıştır. Uygulama sürecinde OECD vergi cenneti olarak düşündüğü otuz beş ülke ve bölgenin bulunduğu bir liste oluşturmuştur (Dharmapala, 2008: 1-29).

Bugün, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki vergi kaçakçıları vergi cennetlerindeki gizlilik ve şeffaflıkla ilgili eksikliklerden dolayı devletleri elde etmesi gereken ciddi düzeyde vergi gelirlerinden mahrum bırakmaktadır. Dolayısıyla, vergi cennetlerine karşı mücadele günümüzde de önemli sorunlardan birisidir. Dolayısıyla vergi cenneti ülkelerle yapılan anlaşmalar kademeli bir şekilde sonlandırılmalı, sınırlandırılmalı ya da yeni anlaşmalara girilmemelidir. Bu konudaki uygulamalar şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Bu konuyla ilgili mevcut bir anlaşmayı sona erdirmenin, gelir etkisinden öte sonuçları bulunduğu söylenebilir.

OECD, zararlı vergi rekabetinin daha fazla yaygınlaşmaması ve küresel düzeyde refah kaybına neden olmaması için, vergi tabanını koruyabilecek tedbirler alınması ve uluslararası işbirliğini güçlendirilmesini tavsiye etmektedir. OECD tarafından hazırlanan raporlarda, ulusal vergi mevzuatlarında, uluslararası vergi anlaşmalarında ve zararlı vergi rekabetine karşı uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi konularında pek çok etkin karşı-önlem alınabileceğini ortaya koymuştur (Günay, 2011).

Vergi cennetlerinde konuşlandığı iddia edilen kara paranın uluslararası terörizmin finansmanında da kullanılıyor olması ihtimalinin özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra vergi cennetleri üzerindeki baskıyı daha da arttırdığı görülmektedir. Bundan dolayıyla da vergi cennetleri uluslararası kuruluşların düzenlemelerine ve denetlemelerine açık hale getirilmeye çalışılmaktadır (Akdiş, 2006).

OECD Mali İşler Komisyonu tarafından 9 Nisan 1998 tarihinde OECD Bakanlar Kurulu tarafından zararlı vergi rekabeti raporu yayınlanmıştır. Bu raporun temelinde iki konu üzerinde durduğu görülmektedir. Bunlar vergi cennetleri ve zararlı tercihli vergi rejimleridir. Söz konusu raporda vergi cenneti sayılan ülkelerle yapılmış mevcut anlaşmaların kaldırılması ve gelecekte bu ülkelerle anlaşma yapılmaması tavsiye edilmektedir. Ancak bu rapor, sadece finansal faaliyetler üzerinde yoğunlaşmış olduğu yönünde eleştirilmiştir (Giray,2005: 93-122).

Zararlı vergi uygulamalarıyla mücadelenin temel çerçevesini ortaya koyan rapor, OECD üyesi olmayan ülkelerle de işbirliği yapılmasının zararlı vergi uygulamalarıyla mücadele amaçlı çalışmaların izlenmesinin, değerlendirilmesinin ve geliştirilmesinin kritik öneme haiz olduğunu da vurgulamaktadır. Mali İşler Komitesi bünyesinde, zararlı vergi uygulamalarına ilişkin bir Forum oluşturulması, söz konusu tavsiyeler arasında yer almakta ve 1998 Raporunda yer alan temel ilke ve esaslar çerçevesinde, zararlı vergi uygulamalarıyla mücadele amaçlı çalışmaların yürütülmesi, izlenmesi ve geliştirilmesi amacını taşımaktadır (Karaca, 2001).

2000 yılında OECD tarafından "Küresel Vergi İşbirliği ve Gelişmeler" başlıklı ikinci bir rapor hazırlanmıştır. Önceki rapordaki kriterler temel alınarak hazırlanan bu ikinci raporda, vergi cennetleri ve zararlı tercihli vergi rejimlerinin listesi belirtilmektedir. 2000 yılında yayınlanan vergi cennetleri listesinde, 1998 raporunda öngörülen ilkeleri yerine getirmeyi taahhüt eden ülkeler çıkarılmıştır.

Zararlı vergi rekabeti olarak kabul edilen vergi rejimlerine sahip ülkeler eğer bu uygulamalarını 31.12.2005 tarihine kadar aşamalı olarak kaldıracaklarını taahhüt ederlerse ortak yaptırımlara muhatap olmayacakları belirtilmiştir (Giray, 2005: 93-122).

OECD tarafından 2000 yılında yayınlanan raporda, üye ülkeler tarafından vergi cenneti olan ülkelere karşı uygulanabilecek muhtemel ortak yaptırımlar ve alınacak önlemlerin temel özellikleri belirtilirken, 2001 yılında yayınlanan raporda, her ülkenin zarar verici vergi uygulamalarına karşı uygulayacağı yaptırımları, maruz kaldığı etkinin derecesine göre seçmekte serbest olduğu belirtilmiştir. Ancak, OECD'nin diyalog ve uzlaşma yolunu daha çok tercih ettiği belirtilmektedir (Öz, 2005: 105-106).

1 Ağustos 2006 yılında İç Güvenlik ve Devlet İşlerine dair ABD Senatosu Vergi Cennetlerinin Kötü Amaçla Kullanılması; Bunu Yapan Kişiler, Araçları ve Gizlilik adı altında bir rapor yayımlamıştır. Bu rapor vergi cennetlerinden dolayı azalan vergi gelirlerinden kaynaklı kaygılara çözümü amaçlayan, en kapsamlı rapordur (Addison, 2009: 707).

Vergi cennetlerinin ABD'ye maliyetinin yaklaşık olarak her yıl 150 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bunun 10-90 milyar dolarına ABD tabanlı çok uluslu şirketlerin 40-70 milyar dolarına ise bireylerin neden olduğu düşünülmektedir. Bireylerin neden olduğu kısmın büyük bir bölümü vergi kaçırma yansıtmaktadır (Gravelle, 2013). 2008 yılı itibarıyla halka açık 100 en büyük ABD şirketinin 83 tanesi offshore merkezleri yoluyla gelirlerini devam ettirmektedirler. Çok uluslu en büyük ABD şirketlerinin 60 tanesi offshore merkezlerinde faaliyet gösteren tüm ABD şirketlerinin tahminen 1,7 trilyon dolarının 1,3 trilyon dolarını oluşturmaktadırlar. Bu şirketler daha sonra hemen hemen hiç vergi ödemedi çeşitli stratejiler kullanarak ABD'ye para transferinde bulunmaktadır (Baxandall & Smith, 2013).

Devletler, vergiyle ilgili bilgi değişim anlaşmalarının, ikili anlaşmaların ve çok taraflı anlaşmaların kullanılmasına öncelik vermiş, ancak bu mekanizmalar vergi cennetlerinin neden var olduğuna çözüm getirememiştir. Ülkelerin neden vergi cenneti olmayı tercih ettiğine çözüm üretmeyen bu araçlar esasen tepkiseldir ve vergi cenneti salgınına engel olamayacağı söylenebilir (Addison, 2009: 704).

Zarar verici vergi rekabeti konusunda yapılan çalışmalardan istenilen sonuçların elde edilmesinin uluslararası kamuoyunun desteğine bağlı olduğu söylenebilir. Küreselleşmenin doğal sonucu olarak OECD dışında kalan ülkeler de zarar verici vergi rekabetinden olumsuz yönde etkilenmektedirler. Ancak bu ülkelerin bazılarının da zarar verici vergi uygulamalarına sahip olduğu görülmektedir. OECD tarafından başlatılan çalışmaların başarıya ulaşması, bütün dünya ülkelerin bu çalışmaları desteklemesiyle mümkündür. Bu nedenle, OECD üye olmayan ülkelerin de çalışmalara katılması yönünde girişimlerde bulunmuştur ve hala bulunmaktadır (Öz, 2005: 113).

V. VERGİ CENNETLERİNİN KÜRESEL EKONOMİK ETKİLERİ

Vergi cennetlerinin küreselleşmenin karanlık yüzü ile ilişkili olarak kara para aklama, terörün finansmanı, vergi kaçırma ve finansal istikrarsızlık gibi bazı küresel konularda negatif bir rol oynadığının düşünülmektedir. Bundan dolayı özellikle son 15-20 yıldan bu yana vergi cennetlerinin batılı hükümetler, G7 ya da IMF gibi uluslararası kurumlar ve OECD tarafından daha fazla inceleme altına alınmış ve bazı düzenlemelerin yapılmasına çalışılmıştır (Lesage, 2010).

Vergi cennetlerinde genellikle basit bir vergileme sistemi kullanılmakta ve kamu hizmetleri dolaylı vergilerle özellikle tüketim üzerinden alınan vergiler ile finanse edilmektedir. Uluslararası finansal ve ekonomik sistem açısından ele alındığında vergi cenneti olan ülkelerin risk primini arttırdığı, vergi ve kamu maliyesi sistemlerinin işleyişini zayıflattığı, vergi gelirlerinin dağılımındaki

eşitsizliği daha da bozduğu, kaynak tahsisinde etkinliği düşürdüğü, ekonomik suçları daha kazançlı hale getirdiği ve yine gelişmekte olan ülkelerde kurumsal yapılara ve büyümeye zararlar verdiği öne sürülerek eleştirilmektedir. Dünyadaki tüm vergi cenneti ülkelerde finansal varlıkların yıllık değerinin yaklaşık 11,5 trilyon dolar, bu finansal varlıkların yıllık getirisinin de yaklaşık 860 milyar dolar olarak tahmin edildiği göz önüne alınırsa dünyadaki toplam vergi gelir kaybının yıllık yaklaşık 255 milyar dolar civarında olduğu öne sürülmektedir (Arslan, 2011: 42-49).

Vergi cenneti olan ülkelerin ve haksız vergi rekabetinin; ülkelerin vergi politikası üzerindeki egemenliklerini kaybetmelerine neden olduğu öne sürülmektedir. Bu durumun, vergi yükünün değişmesine ve değişen vergi yükünün özellikle gelişmekte olan dünya için büyük tehdit oluşturmasına yol açtığı iddia edilmektedir (Ulusoy & Karakurt, 2009: 80-105).

Vergi Cenneti olarak kabul edilen ülkelerde yerleşik offshore bankalarda çok büyük miktarlarda fonlar tutulmaktadır. Citibank, Chase Manhattan, Swiss Bank and Trust Corporations, Schrodes, Midland, Barclays gibi dünyanın büyük ve saygın kuruluşlarının da bu merkezlerde şubeleri bulunmaktadır. BP gibi bir petrol devi dünya çapındaki operasyonlarını bu merkezlerden yönetmektedir. ENRON gibi bir enerji şirketi iflastan önce yaklaşık 692 şubesini Cayman Adaları gibi bir offshore merkezinde birleştirmiştir. Son belirlemelere göre, yaklaşık 6 trilyon ABD doları miktarındaki sermayenin offshorelarda tutulduğu düşünülmektedir (Smith, 2013).

VI. KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN GELİŞİMİ VE ETKİLERİ

2007 yılının ikinci yarısında ABD’de ortaya çıkan ve sonrasında başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünyaya yayılan finansal krize insanlık tarihinin gördüğü en büyük borçlanmayla şişirilmiş varlık ve kredi balonunun yol açtığı söylenebilir. Konut piyasasında başlayan çöküntü finansal piyasalarda büyük bir istikrarsızlığa neden olmuş ve daha sonrada likidite krizine dönüşerek tüm dünyaya yayılan küresel krizin zeminini oluşturmuştur. Aslında bu krizi kredinin değil ona dayanılarak yapılan işlemlerin yarattığı bir kriz olarak tanımlamak daha doğru olur (Öztürk, Sözdemir & Ülger, 2012: 298).

Subprime piyasaların, 1990’ların sonlarından itibaren ciddi bir büyüme deneyimi yaşadığı görülmektedir. Bu kredilerin oranı 1994’te %5’den daha az iken 2005’de %20’ye ulaşmıştır (Bajari, Chu & Park, 2008). ABD’de daha riskli borçlular için ev sahibi olma fırsatı sağlamaya yönelik olarak tasarlanmış finansal bir yenilik olan subprime mortgage kredileri, menkul kıymetleştirme yoluyla finanse edilmiş ve bu süreçte ikincil araçlarla subprime risk yaratılmıştır (Gorton, 2008). Yaşanan süreçte subprime mortgage kredilerindeki yenilikler ve yapısal kredi üretimi yıkıcı bir şekilde sonuçlanmıştır. 2007 yılında, konut fiyatları balonu patladığı zaman, finansal sistemdeki çürüme de ortaya çıkmaya başlamıştır (Mishkin, 2009).

Küresel kriz, 2008 yılının son çeyreğinde ABD’nin önde gelen yatırım bankalarından Lehman Brothers’ın iflas başvurusunda bulunmasıyla zirve noktasına ulaşmıştır (Mendoze & Quadri, 2010: 24-39). 2008 yılı ekim ayında ABD hükümeti acil ekonomik istikrar anlaşmasını kanunlaştırarak 700 milyar \$’lık bir paketle bankaların mali yapısına müdahale etmiştir (Mian, Sufi & Trebbi, 2008). Yaşanan bu süreç, dünyada liberalizmin kalesi sayılan ülkelerin, kendi menfaatleri söz konusu olduğunda ne kadar samimiyezsiz olduklarının da bir göstergesidir (Öztürk, Sözdemir & Ülger, 2012: 299).

VII. VERGİ CENNETLERİ VE KÜRESEL FİNANSAL KRİZ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Vergi cennetlerinin yalnızca vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma anlamlarında değil diğer birçok amaç için kullanıldığı öne sürülmektedir. Bu finans merkezlerindeki mevduatların uluslararası kredi mevduatlarının dörtte biri (1/4) oranında olduğu tahmin edilmektedir (Palan, 2010).

Devletlerin kriz sonrasında oluşturdukları geniş harcama programlarıyla, zayıf endüstrilerin desteklenmesi, bazı şirketlerin kamulaştırılması ve banka borçlarının garanti altına alınmasının kanunlaştırılması için düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Ülkeler bu düzenlemeleri gerçekleştirebilmek için ek finansman kaynaklarına yani vergi gelirlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle G20 ve OECD üyesi ülkeler vergi cennetlerine bu krizin ve bu krizi önlemek için alınması gereken gerekli tedbirlerin önünde bir sorumlu olarak görmektedirler (Raftopoulos & Banks, 2009). Çünkü vergi cennetlerinin sağladığı finansal kolaylıklar dolayısıyla ülkelerde yaşanan gelir kaybının krize müdahalede ve sonraki finansal düzenlemelerde ülkelerin sıkıntıya soktuğu öne sürülmektedir.

VII. I. VERGİ CENNETLERİNİN VERGİ KAÇIRMADAKİ ETKİSİ

Vergi Kaçakçılığı, vergi mükellefi olan bir kişinin, şirketin ya da başka bir organizasyonun devlete ödemesi gereken vergisini yasal bir şekilde ödememesi durumudur. Yani, Vergi kaçırma insanların kendi rızasıyla gerçekleştirdiği vergideki yasa dışı azaltımları ifade eden bir davranıştır ve “Gölge Ekonomi” olarak isimlendirilen yapıyı yaratır (Tablo 5). Örneğin, bir bireyin kendi ülkesi dışında gizli bir banka hesabı oluşturması ve faiz gelirlerini beyan etmemesi durumunda vergi kaçırma eyleminin gerçekleştiği söylenebilir (Gravelle, 2013). OECD ve G20 ülkeleri tarafından vergi cennetlerinin ve offshore finans merkezlerinin vergi kaçakçılığını özendirildiğini öne sürülmektedir. Dünyada Gölge Ekonominin toplam boyutunun yaklaşık 3,1 Trilyon Dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Buda Dünyadaki toplam GSYH'nin % 5,1'ini oluşturmaktadır. Ancak bunun hepsinin vergi cennetleriyle ilgili olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu gün her ülkenin kendi sınırları içerisinde de oldukça ciddi boyutlarda vergi kaçakçılığı sorunuyla karşı karşıya olduğu bilinmektedir. Yani vergi kaçakçılığı için mutlaka vergi cennetlerinin varlığı ve kullanılması gerekli değildir.

Aslında vergi kaçakçılığı için banka gizliliği bir sis perdesi değildir. Çünkü bankalar için gizlilik sadece vergi kaçakçılığı ya da insanlar bir şeyler saklamak istediği için değil aynı zamanda finansal ilişkilerini gizli tutmak istedikleri için de arzu edilen bir durumdur. Vergi cennetleri küresel ekonominin bütünleyici bir parçasıdır ve ülkedeki yatırımlar için nötr bir vergi tabanı sağlar. Vergi cennetleri tarafından çekilen paranın büyük bir kısmı kurumsal yatırımlardan gelir ancak bireysel yatırımcıların da bu merkezleri kullandıkları bilinmektedir. Bu paranın büyük bir kısmının suç kökenli olduğu söylenemez. Daha çok para idaresi, varlık koruması ve yasal olarak vergilemenin düşürülmesini amaçlayan insanlar tarafından yapılan yasal yatırımları temsil eder. Aslında özellikle gelişmiş ülkelerdeki (pek çok gelişmekte olan ülkede buna dâhil edilebilir) aşırı vergi yükünün sermayenin bu merkezlere kaçışını özendirdiği söylenebilir. Bunu önlemenin yolu gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin daha rasyonel vergi düzenlemeleri gerçekleştirmesidir (Raftopoulos & Banks, 2009).

Tablo 5: Dünyada Vergi Kaçakçılığının Yarattığı Toplam Vergi Kaybı ve Gölge Ekonominin Toplam Boyutu

	Ülke Sayısı	Toplam GSYH	Gölge Ekonominin Toplam Boyutu	Gölge Ekonomi (Ortalama %)	Ortalama Vergi Oranı (% GSYH)	Toplam Vergi Kaçakçılığı Kaybı
Dünya Verileri	235	62.846.553				
Ülkelerin Ortalama Vergi Oranı Verileri	145	61.737.918	11.148.970	% 18.1	% 28.1	3.132.490
Avrupa	36	18.947.416	3.882.593	% 20.5	% 38.9	1.511.714
Afrika	39	1.383.070	481.442	% 34.8	% 16.5	79.235
Asya	40	19.333.826	3.421.985	% 17.7	% 19.5	665.930
Kuzey Amerika	13	17.376.075	1.876.751	% 10.8	% 24.1	452.828
Güney Amerika	12	3.632.841	1.336.330	% 36.8	% 28.2	376.298
Okyanusya	5	1.064.690	149.868	% 14.1	% 31.0	46.485

Kaynak: The Tax Justice Network, The Cost of Tax Abuse, A Briefing Paper on the Cost of Tax Evasion Worldwide, November, 2011, <http://www.tackletaxhavens.com>

Vergiden kaçınmanın yoksul ülkelere daha fazla zarar verdiği öne sürülmektedir. Çünkü onlar finansal açıdan kurumlar vergisine zengin ülkelerden daha büyük ölçüde bağımlıdır. Ayrıca, vergiden sağlanan kaynaklar dış kaynaklarla (yardım veya borç) ile ikame edilemezler, onlar çok daha dalgalıdır ve sık sık dış faktörler tarafından etkilenir (Díaz-Berrio, 2011).

Vergi kaçırma ile mücadele için bilgi değişimini desteklemenin doğrudan finansal kriz ile alakalı olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Finansal düzenlemeyi geliştirmek elbette ki krizle alakalı olabilir ama vergi uygulaması ile ilgisi olduğu söylenemez. Ayrıca her iki düzenlemede de başarılı olunmasını uluslararası vergiden kaçınma üzerinde etkisi olması olası değildir (Loomer & Maffini, 2009: 1-3).

VII. II. VERGİ CENNETLERİNİN VERGİDEN KAÇINMADAKİ ETKİSİ

Vergiden kaçınmanın anlamı vergi kaçırmadan farklıdır. Vergiden kaçınma, kişinin vergi sorumluluğunu hukuki sınırlar çerçevesinde azaltmak için yapılandırma anlamına gelir. Vergiden kaçınmanın belirli bir formu mahkeme tarafından sona erdirilmedikçe yasaldir (Fisher, 2014: 337-365). Vergiden kaçınma zengin bireysel yatırımcılar ve çok uluslu büyük şirketlerden kaynaklanabilir. Bu yasal ve yasa dışı eylemleri yansıtabilir. Vergiden kaçınma bazen vergi oranlarındaki yasal indirimi ifade etmek için de kullanılabilir. Aslında vergi kaçırmayla vergiden kaçınma arasındaki çizginin bütünüyle açık olduğunu söylemek oldukça zordur. Örneğin, çok uluslu bir firma kendi ülkesi yerine vergi avantajlarından yararlanmak için düşük vergi oranına sahip başka bir ülkeye ya da bölgeye fabrika inşa edebilir. Bu durumda firmanın vergiden kaçındığı söylenebilir (Ulusoy & Karakurt, 2009: 80-105).

Vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınma ve sermaye kaçıışı 2008 yılının son ekonomik ve mali krizinde görüldüğü gibi, dünya ekonomisi genelinde uzanan yankıları ile küresel bir sorun haline gelmiştir. Çok sayıda Çok Uluslu Şirketin (ÇUŞ), Bankaların ve Suç Şebekelerinin bazı olumlu

koşullardan yararlanarak vergi cennetlerini vergiden kaçınmak ya da vergi ödememek için kullandıkları iddia edilmektedir (bankacılık gizliliği, yurt dışı yerleşiklerin için çok düşük ya da hiç olmayan vergi oranı) (Díaz-Berrio, 2011). Vergiden kaçınmanın da vergi kaçırma iddia edildiği gibi finansal sistemin çöküşünde sorumlu olduğunu söylemek pek mümkün değildir (Loomer & Maffini, 2009: 1-3). Çünkü bu olgu bugün yaşanan bir şey değildir. Çok uluslu şirketlerin oldukça büyük bir kısmını uzun bir zamandır yatırımlarını bu şekilde yönlendirmektedirler. Ayrıca vergiden kaçınma faaliyetinde bulunmak içinde mutlaka vergi cennetlerinin varlığı ve kullanılması gerekmez. Hemen hemen tüm ülkelerdeki bireylerin ya da firmaların kanundaki bir takım açıklardan veya boşluklardan yararlanarak vergiden kaçınma yoluna başvurdukları bilinmektedir.

VII. III. VERGİ CENNETLERİNİN PARA AKLAMADAKİ ETKİSİ

Vergi cennetleri ve Offshore Finans Merkezlerinde para aklama ile ilgili uygulamalarla ilgili olarak hazırlanan pek çok rapor ve dokümanlar oldukça dikkat çekicidir. Bu konuyla ilgili olarak Amerikan Gelir İdaresi (IRS-Internal Revenue Service) tarafından tespit edilen 1993'te kendini Antigua veya Belize'de gösteren bir şahsın Amerikalılarla işbirliği yaparak internet üzerinden kumar oynatması ve bu paraları da offshore bankalara transfer ettiği olay örnek olarak gösterilmektedir. Sert olmayan iç kontroller aynı zamanda Merrill Lynch'deki son olaya bağlanmıştır ki orada eski bir enerji devi olan Merrill Lynch'in iddia edilen firmadan zimmetine 43 milyon dolar geçirdiği ve bu parayı Kanadalı bir offshore bankası danışmanlığı yardımıyla akladığı öne sürülmüştür (Buchanan, 2004: 115-127). Yaşanan bu ve buna benzer olaylar vergi cennetlerinin para aklamada kullanıldığı, uluslararası bankacılık sistemindeki düzenlemelerin yetersiz olduğu, küresel mali sistemin para aklama konusunda pek çok boşluğu barındırdığı, internetin para aklamak için önemli fırsatlar sağladığı iddialarını güçlendirmekte, yasa dışı gelirin ve para aklamanın merkezi olduğu yönünde ciddi şekilde eleştirilmektedir. Acaba gerçekten böyle midir? ABD dış işleri bakanlığı, CIA ve FATF vergi cennetlerinin ve offshore finans merkezlerinin para aklama ile ilgilenmesinin düşük bir ihtimal olduğunu ifade etmektedirler. Çünkü yasa dışı faaliyetlerin açığa çıkması yanlış yapanları belirlemek için daha büyük bir teşvik yaratarak küresel ekonomilere zarar verecektir. Eğer fonlar herhangi bir finansal kurumda değilse offshore finans merkezlerine paranın transfer edilmesi çok da kolay değildir. Ayrıca yasa dışı para bir bankada ise para zaten kayıt altına alınıp aklama işlemi gerçekleştiği için offshore finans merkezine gitmeye gerek yoktur. Yani offshore finans merkezlerinin kesin olarak yasa dışı gelirin ve para aklamanın kaynağı ve merkezi olduğunu söylemek de çok kolay değildir (Raftopoulos & Banks, 2009).

SONUÇ

Dünya'da sosyal refah anlayışında ortaya çıkan gelişim ve değişimin bir sonucu olarak kamu harcamalarının da ciddi artışların olduğu ve bu artışla birlikte harcamaların finansmanı için vergi yükünün de artmaya başladığı görülmektedir. Bu süreçte vergi oranlarıyla birlikte diğer yükümlülüklerinde artmasıyla vergi cennetleri hem çok uluslu şirketlerin hem de bireylerin daha fazla ilgisini çekmeye başlamıştır. Vergi Cennetlerinin, 1970'li yılların sonlarında uygulamaya konulan finansal liberalleşme politikalarıyla birlikte sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılmaya başlaması sonrasında en verimli dönemini yaşamaya başladığı söylenebilir.

Küresel finansal krizde vergi cennetlerinin mevzuatlarının yetersiz olması ve etkin bir bilgi değişiminin olmaması nedeniyle de pek çok sorunun doğmasına sebep olduğu öne sürülmüştür. Banka gizliliği, etkin bilgi değişiminin olmayışı ve ülkelerin vergileme konusunda işbirliğine gitme konusundaki isteksizliği diğer ülkelerin ulusal mali egemenliği üzerinde aşındırıcı bir etki yaratabilir. Ancak, bankacılık işlemleriyle ilgili gizlilik konusu sadece vergi cenneti olan ülkelerde değil, diğer birçok ülkede de yasalardan ve ticari teamüllerden doğan bir olgudur. Aslında müşterilerin iş ve işlemlerine ait bilgilerin, onun rızası olmadan üçüncü şahıslara verilmemesi gereği bankacılıkta bir meslek ahlakı unsurudur.

OECD'nin 1961 yılından beri çeşitli şekillerde vergi cennetleri konusunu ele aldığı görülmektedir. Ancak 1990'lerden sonra bu konuyu daha ciddi olarak ele almaya başlamıştır. Devletlerin kriz sonrasında geniş harcama programları, zayıf endüstrilerin desteklenmesi, bazı şirketlerin kamulaştırılması ve banka borçlarının garanti altına alınmasının kanunlaştırılması için düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Ülkeler bu düzenlemeleri gerçekleştirebilmek için ek finansman kaynaklarına yani vergi gelirlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle G20 ve OECD üyesi ülkeler vergi cennetlerine bu krizin ve bu krizi önlemek için alınması gereken gerekli tedbirlerin önünde bir sorumlu olarak görmektedirler.

Sonuç olarak, aslında vergi cennetleri bu gün ortaya çıkan bir olgu değildir. Ancak dünyada yaşanan ekonomik krizin ardından vergi yükü artan kesimlerin isyanının da etkisiyle dikkatler vergi cennetlerine daha güçlü bir şekilde çevrilmiş durumdadır. Bu gün vergi cennetleriyle mücadele çağrılarının arkasında krizin derinden yaşandığı ülkelerdeki tepkilerin olduğu açıktır. Birçok ülkenin büyük ek vergi gelirleri beklentisiyle bu konuya daha fazla ilgi duyduğu söylenebilir. Ayrıca ABD başta olmak üzere bazı gelişmiş ülkelerin belki birazda siyasi kaygıyla vergi cennetleriyle mücadele konusundaki samimiyetlerinin de tartışmalı olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Addison, T. V. (2009). Shotting Blanks: The Waron Tax Havens, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, vol:16, Issue:2, Article 14, p. 711.
- Akdiş, M. (2006). *Offshore Bankacılığındaki Gelişmelerin Karapara ve Karaparanın Aklanmasına Olan Etkileri*, Süleyman Aydın ve Yakup Yılmaz (Eds), Yolsuzluk ve Mali Suçlar İçinde, Ankara Turhan Kitabevi, <http://makdis.pamukkale.edu.tr>
- Arıkan, Z.& Akdeniz, H. A. (2005). Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi, *Review of Social, Economic & Business, Studies*, Vol:5\6, ss.285-338.
- Arslan, M. O. (2011). Vergi Cennetleri ve Küresel Yoksulluk, *Vergi Raporu Dergisi*, Sayı: 142, ss.42-49.
- Bajari, P. Chu, C. S.& Park, M. (2008). An Emprical Model of Subprime Mortgage Default from 2000 to 2007, *NBER Working Paper 14625*, December, Retrieved from, <http://www.nber.org>
- Baxandall, P. & Smith, D. (2013). Average Citizens and Small Businesses Pay ThePricefor Offshore Tax Havens, *U.S. PIRG Standing up to Powerful Interests*, April, Retrieved from, <http://www.uspirg.org/reports/usppicking>
- Bennedsen, M. & Zeume, S. (2015). “Corporate Tax Havens and Shareholder Value: Evidence from Information Exchange Agreements”, Ross School of Business WP, Working Paper No. 1272 June 2015, University of Michigan, Retrieved from, <http://ssrn.com>
- Bilici, N. (2004). Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları Önlenmesi Yolları, 19. Maliye Sempozyumu, Antalya,10-14, ss.601-620.
- Buchanan, B. (2004). Money Laundering-A Global Obstacle, *Research in International Business and Finance*, Volume 18, Issue 1, pp. 115-127.
- Desai, M. A.,Foley C. F. &Hines Jr. J. R. (2004). Economic Effects of Regional Tax Havens, *University of Michigan and NBER*, October, Retrievedfrom, <http://www.bus.umich.edu/otpr/WP2004-9pdf>
- Dharmapala, D. (2008). What Problems and Opportunities are Created by TaxHavens?, *Prepared Ford Oxford Review of Economic Policy Issueon, “BusinessTaxation in a Globalised World”*, Vol:2, No:4, pp.1-29.
- Dharmapala, D & HinesJr. J. R. (2009). WhichCountriesBecomeTaxHavens?,*SocialResearch Network*, May, Retrievedfrom, <http://papers.ssm.com>
- Díaz-Berrio J. L. E. (2011). The Fight Against Tax Havens and Tax Evasion Progress Since the London G20 Summit and the challenges ahead, Documento De Trabajo 59/2011,Retrievedfrom, <http://www.fundacionalternativas.org>
- Elsayyad, M.& Konrad, K. A. (2012). Fighting Multiple Tax Havens, *Journal of International Economics*, 86, pp. 295-305.
- Eyüpgiller, S. S. (2002). Vergi Cenneti Ülkelerin Zarar Verici Uygulamalarından Vazgeçme Taahhütleri, *Vergi Dünyası*, Sayı: 249.
- Fisher, M. J (2014). Fairer Shores: Tax Havens, Tax Avoidance, and Corporate Social Responsibility, *Boston University LawReview*, Vol. 94, pp. 337-365, <http://www.bu.edu>

- Gravelle, J. G. (2013). Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion, *CRS Report for Congress, Congressional Research Service*, 23 January, Retrieved from, <http://www.fas.org>
- Gravelle, J. G. (2015). Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion, *CRS Report for Congress, Congressional Research Service*, 15 January, Retrieved from, <http://www.fas.org>
- Giray, F. (2005). Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (9), ss.93-122.
- Gorton, G. B. (2008). The Subprime Panie, *NBER Working Paper 14398*, October, Retrieved from, <http://www.nber.org>
- Günaydın, İ. (1999). Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımları, *Vergi Sorunları*, Sayı:126.
- Günay, T. K. (2011). Küreselleşme, Vergi Cennetleri ve Türkiye’de Vergi Cennetleri İle Mücadele, 5 Eylül, Erişim, <http://www.muhasip.com.tr>.
- Hines Jr., J. R. (2005). Do Tax Havens Flourish?, Tax Policy and The Economy, In Paterba, J. M. (Eds.), *MIT Press*, September, Retrieved from, <http://www.nber.org/book/pate05-1>.
- Jackson, J. K. (2010). The OECD Initiative on Tax Havens, *Specialist in International Trade and Finance*, pp 1-15.
- Karaca, Y. (2001). Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri OECD Bünyesindeki Çalışmalar Ne Aşamada?, *Vergi Dünyası*, Sayı: 238.
- Lesage, D. (2010). The G20 and Tax Havens: Maintaining The Momentum?, *Prepared for The Conference “Governing The Global Economy: The Role of The G20” Universty of Toronto-Munk-School of Global Affairs*, 18 June, Retrieved from, <http://www.g20.utoronto.ca>
- Loomer, G. & Maffini, G. (2009). Tax Havens and The Financial Crisis, *Research Fellows, Oxford University Centre For Business Taxation*, pp. 1-3
- Mendoze, E. G. & Quadrini, V. (2010). Financial Globalization, Financial Crises and Contagion, *Journal of Monetary Economics* 57, pp. 24-39.
- Mishkin, F. S. (2009). Is Monetary Policy During Financial Crises?, *NBER Working Paper 14678*, January, Retrieved from, <http://www.nber.org>.
- Mian, A., Sufi A. & Trebbi, Francesko. (2008). The Political Economy of the U.S. Mortgage Default Crisis, *NBER Working Paper 14468*, November, Retrieved from, <http://www.nber.org>
- OECD (1998). “Harmfull Tax Competition: An Emerging Global Issue, Paris, Retrieved from, <http://www.oecd.org>
- Orlav, M. (2004). The Concept of TaxHaven: A Legal Analysis, *Intertax*, Volume:32, p. 95.
- Oxfam (2000). Tax Havens: Releasing the Hidden Billions for Poverty Eradication, *Oxfam GB Policiy Paper*, 29 January, Retrived from, <http://www.policy-practice.oxfam.org.uk,2000>
- Öztürk, S., Sözdemir, A. & Ülger, Ö. (2012). Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye’nin Para Politikaları Üzerini Etkileri, International Conference on Eurasian Economies, 11-13 October, Almaty, Kazakhstan, pp.299.
- Öz, S. (2005). Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri, **Maliye ve Hukuk Yayınları**.
- Palan, R. (2010). Tax Havens, the Crisisof 2007 and Financial Regulations, Retrieved from, 15 October, <http://www.europeanfinancialreview.com/>
- Raftopoulos, S.,&Banks, S. (2009). Tax Havens: The Red Herring of the Global Financial Crisis, *Cayman Islands Journal*, May retrieved from, <http://www.applebyglobal.com>

- Smith, S. (1999). TaxHaven, *The George Washington University Washington DC*, Minevra Program, pp.1-25.
- Smith, D. (2013). The Use of off shore Tax Havens by the Top 100 Publicly Traded Companies, Offshore Shell Games U.S. PIRG, July, Retrieved from, <http://www.uspirg.org/sites/pirg/files/>
- Tax Justice Network (2001). Identifying Tax Havens and Offshore Finance Centres, Retrieved from, 7 July, Retrieved from, <http://www.taxjustice.net>
- Tax Justice Network (2011). The Cost of Tax Abuse: A Briefing Paper on the Cost of Tax Evasion World Wide, November, Retrieved from, <http://www.taxjustice.net>
- Tax Justice Network (2015). Financial Secrecy Index, <http://www.financialsecrecyindex.com>
- Tobin, G & Walsh K. (2013). What Makes a Country a Tax Haven? An Assessment of International Standarts Shows Why Ireland Is Not a Tax Haven, *the Economic and Social Review*, Vol. 44, No. 3, Autumn, pp. 401-424, Retrieved from, <http://www.esr.ie>
- Tony's Musings, Whitelist, Greylist, Blacklist and Nolist, 3 April 2009, <http://tonymusings.blogspot.com.tr>
- Ulusoy, A & Karakurt, B. (2009). Vergi Politikasının Mali Amacının Karşılanamamasında Vergi Cennetleri ve Offshore Finansal Merkezlerin Rolü, *TİSK Akademi*, Cilt:4, Sayı:8, ss.80-105.
- Yetkiner, E. (2001). Vergi Cennetleri ve Yabancı Sermayenin Vergi Cenneti Ülkeleri Seçme Nedenleri, *Vergi Dünyası*, Sayı:235.
- Wu, T. N. (1999). Tax Havens, the George Washington Universty, Retrieved from, <http://www.gwu.edu/~ibi/minerva\Fall1999\WU.Tun.pdf>